

"Veyahud hata bir içtihad ile olabilir, bir gayr-ı makbul özü kendine bulsun. Veyahud avanelerinin ve vehminin elinde mahbus gibidir. Sonra birden bütün kabahatı ona attık." Bediüzzaman, hangi kabahatı Abdülhamid'e atmıştır?

"S: İnkılabdan on sene evvel, hükûmete nihayet derecede muteriz olduğun halde; hükûmete hücum edenlere dahi itiraz ederdin. Hatta selatîn-i Osmaniye'yi ifrat ile sena ederdin. Hatta der idin: *'Muhtemeldir Abdulhamîd muktedir değildir ki; dizginini gevşetsin; milletin saadetine yol versin. Veyahud hata bir içtihad ile olabilir, bir gayr-ı makbul özü kendine bulsun. Veyahud avanelerinin ve vehminin elinde mahbus gibidir.'* Sonra birden bütün kabahatı ona attık. Neden hem itiraz hem hücum ederdin? Hem de bazılara karşı müdafaa ederdin?.."

"C: İnkılabtan on altı sene evvel Mardin cihetlerinde beni hakka irşâd eden bir zata rast geldim; siyasetteki muktesit mesleği bana gösterdi. Hem tâ o vakitte meşhur *'Kemal'in rüyasıyla'* uyandım. Lâkin maateessüf sû'-i tesadüf ile hükûmete itiraz edenlerden ehl-i ifrat ve ehl-i tefrite rast geldim. Ehl-i ifratın bir kısmı, Arab'dan sonra İslâmiyetin kıvamı olan Etrak'î tadlil ediyorlardı. Hattâ bir kısmı o derece tecavüz etti ki, ehl-i kanunu tekfir ederdi. Otuz sene evvel kanun-u esasî ve hürriyetin ilânını tekfire delil gösterirdi,.."(1)

Üstad Bediüzzaman hazretleri, Abdülhamid'i takdir eder, sever ve **"Veli Padişah"** diye tarif ederdi. Bunu eserlerinin çok yerlerinde görmek mümkündür. 30 yıllık uyguladığı istibdat için de **"mecbur kaldığı istibdat"** diye anardı.

Bu paragrafta Üstad Hazretlerine bir soru soruluyor, Üstat da bu soruya cevap veriyor. Soru kısmında özetle *"Neden bazen hükümeti yani Abdulhamîd Han Hazretlerini eleştiriyor, bazen de savunuyorsun bu tezat bir hâl değil midir?"* deniyor.

Hükümeti savunurken bazen onlar tam muktedir olamadığı için tam eleştirilemeyeceği ifade ediliyor. Bazen de içtihadında hata etme ihtimali olabileceği, bu beşeri açıdan gayet normal ve tabii bir durum olduğu ifade ediliyor.

Yani Abdulhamîd Han Hazretleri her konuda mükemmel bir içtihatla bulanacak diye bir kaide bulunmuyor; bazen o da beşer olmanın bir gereği olarak hatalı içtihatla bulunabilir, denilerek yıkıcı eleştirilere bir eleştiri getiriyor.

Üstad'ın hem eleştirir hem de savunur bir vaziyette görünmesinin sebebi, ifrat ve tefritten uzak durmasındandır. Yani Abdulhamîd Han Hazretlerini mükemmel görüp hiç eleştirmemek yanlış olduğu gibi, onu her daim yanlış ve kusurlu görmek de aynı şekilde yanlış bir davranıştır.

Üstad Hazretleri vasat ve istikametli bir davranış olan "*doğruya doğru eğriye eğri*" deme yolunu seçiyor. Dolayısı ile buna tezat ve çelişki değil insaf ve istikamet denir.

Zira Kur'anda da insanoğlunu anlatan ve birbirine görünüşte çok tezat olan iki çeşit ayet sınıfına rastlamaktayız. Mesela

İsrâ) “ .kıldık sahibi şeref ve şan Âdemoğullarını biz ki olsun And” اَدَمَ يَدِي كَرَمًا وَلَقَدْ -1
Sûresi, 17:70)

(33:72 ,Sûresi Ahzâb) “ .cahildir çok ,zalim çok insan Gerçekten” جَهُولًا ظُلُومًا كَانَ إِنَّهُ -2

Ayetleri gibi. İşte bu zahiri zıtlığı hikmet, ilim ve akıl süzgecinden geçirdikten sonra çok güzel ve gayet doğru izahlar yapılabilmektedir. Birinci gurup ayetlerde insanın çok mükerrem olduğu ve en yüksek seviyede bulunduğu ifade edilmektedir. Peygamberlerin ve Evliyanın dereceleri gibi... İkinci gurup ayetlerde ise, iman etmeyen ve Allah'ı tanımayan insanların çok cahil ve zalim olduğu ifade edilmektedir. Dolayısıyla bu ayetlerin izahını hikmetle yaptığımız vakit çok güzel sonuçlar çıktığı gibi, Bediüzzaman hazretlerinin Abdülhamid Han hazretleri için söylediği ve birbirine zahiren zıt olan konulara da bu zaviyeden bakmak, güzel neticeleri meydana getirecektir.

Özellikle bu paragraf bu meselenin özeti gibidir:

"Ehl-i ifratın bir kısmı, Arab'dan sonra İslâmiyetin kıvamı olan Etrak'i tadlil ediyorlardı. Hattâ bir kısmı o derece tecavüz etti ki, ehl-i kanunu tekfir ederdi. Otuz sene evvel kanun-u esasî ve hürriyetin ilânını tekfire delil gösterirdi,.."

Üstad'ın Abdulhamîd Han Hazretlerini eleştirdiği en büyük husus, hürriyeti (meşrutiyet) kısıtlayan zayıf istibdat yönetimidir. Kabahati bu şekilde değerlendirebiliriz.

(* "Kemal'in Rüyası"

Bediüzzaman, Hürriyet, Meşveret, Anayasa, kalkınma gibi sual-cevap şeklinde işlediği eski eserlerinde "II. Meşrutiyetten onaltı sene evvel Kemal'in "**Rüya**" sıyyla uyandığını" yazar. Orada bahsi geçen Kemal, Namık Kemal'dir. O zamanın şartlarında siyasi görüşlerin rüya şeklinde sembolik ifadelerle anlatılması bir gelenek halini almış ve bu sayede sansürden kurtulmanın bir yolu da bulunmuştu. Eserde bahsi geçen 'Rüya' ise Namık Kemal'in hürriyet, demokrasi, vatan, milliyet ve kalkınma gibi kavramlar çerçevesinde siyasi görüşlerini kamuoyuna sembollerle sunmaya çalıştığı 'Rüya' adlı makalesidir. Namık Kemal güya bu rüyayı 1289 yılı Sefer ayının 14.gecesi (24 Nisan 1872) görmüşdür. Orijinal nüshasının ilk defa hangi tarihte ve nerede yayınlandığı bilinmemekle birlikte bu Rüya 1908'de Mısır'da İctihad Matbaasında bir risale şeklinde basılarak yayınlanmıştır.

(1) bk. [İlk Dönem Eserleri, Münazarat, Sualler ve Cevaplar.](#)